Tadeusz Kościuszko i Maciejowice

Barbara M. J. Kukulska

Tylko wierność ludziom, czyni z nas człowieka.

(Tadeusz Kościuszko)

Wojciech Kossak, Przysięga Tadeusza Kościuszki na Rynku w Krakowie, Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, fot. Barbara Kukulska.

W dniu 24 marca 1794 roku, na Rynku Głównym w Krakowie Naczelnik Tadeusz Kościuszko złożył uroczystą przysięgę, ogłaszając tym samym akt powstania narodowego, znanego w historii jako insurekcja kościuszkowska.

> Ja, Tadeusz Kościuszko, przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości granic, odzyskania samodzielności Narodu i ugruntowania powszechnej wolności używać będę. Tak mi Panie Boże

> dopomóż i niewinna Męka Syna Twego.

Tłum wiwatował na cześć Naczelnika, wojsko prezentowało broń, zabrzmiał Dzwon Zygmunta.

***

Jan Bogumił Plersch, Bitwa pod Maciejowicami, Tadeusz Kościuszko spada z konia, fot. wikipedia.

Pierwszy krok do zrzucenia niewoli to odważyć się być wolnym, pierwszy krok do zwycięstwa poznać się na własnej sile.

(Tadeusz Kościuszko)

Historyczna bitwa została stoczona w 10 października 1794 roku w okolicach Maciejowic. Na łąkach na wschód od Maciejowic, pod Podzamczem i Oronnem doszło do ostatniej bitwy insurekcji

kościuszkowskiej. Siły polskie, które wzięły w niej udział, liczyły 7,5 tys. żołnierzy i 23 armaty. Kościuszko zamierzał rozbić rosyjski korpus gen. Iwana Fersena liczący 14 tys. ludzi z 56 armatami, by potem móc zaatakować nadciągającą od wschodu armię gen. Aleksandra Suworowa. Bitwa zaczęła się o świcie.

Po wielu godzinach walk, po południu Polakom zaczęło brakować amunicji. Nie doczekali się upragnionej odsieczy – nadciągającej z południowego wschodu dywizji gen. Adama Ponińskiego. Z pola bitwy zaczęły umykać pułki polskich ułanów, rozbite przez ogień rosyjskich armat. Powstańcza armia bezładnie opuściła pole bitwy. Kościuszkę uniosła z pola walki uciekająca kawaleria, gdy próbował ją powstrzymać. Około czterech kilometrów od pola maciejowickiego, pod wsią Krępa dogonił go rosyjski pościg. Kościuszkę pojmali, gdy upadł z koniem podczas próby pokonania bagnistego rowu. Kozacy pchnęli go pikami i zaczęli obdzierać; pozbawili zegarka, portfela, części ubrania i butów. Bezbronnego, skutego jeńca rosyjski oficer Łysenko ciął pałaszem w głowę. Kościuszko padł nieprzytomny.

Powodem klęski Polaków była przewaga liczebna wrogów, skierowanie głównego natarcia rosyjskiego przez bagnisty las oraz spóźniona koncentracja wojsk polskich i brak dywizji Ponińskiego na polu walki. Sekretarz Kościuszki Julian Ursyn Niemcewicz w swoich pamiętnikach opisywał przebieg walk i był pod wrażeniem kunsztu wojennego Naczelnika.

Klęska pod Maciejowicami i uwięzienie Kościuszki przekreśliła nadzieje na uratowanie Polski. Jednak w narodzie pozostał kult Naczelnika Tadeusza Kościuszko, który jest widoczny w postawionych pomnikach, nazwach ulic, czy fundacjach.

***

Największym zwycięstwem jest to, które odnosimy nad nami samymi.

(Tadeusz Kościuszko)

Tadeusz Kościuszko urodził się 4 lutego 1746 roku w Mereczowszczyźnie na Polesiu jako czwarte dziecko miecznika brzeskiego Ludwika Tadeusza pułkownika regimentu buławy polnej litewskiej i Tekli z Ratomskich. Jest jedną z najbardziej znanych polskich postaci historycznych w świecie. Brał udział w walkach o niepodległość Stanów Zjednoczonych, wyróżnił się w wojnie o obronę Konstytucji 3 Maja. W powstaniu 1794 roku był Najwyższym Naczelnikiem Sił Zbrojnych. Odniósł zwycięstwo pod Racławicami i Warszawą, przegrał pod Szczekocinami, wzięty do niewoli pod Maciejowicami.

Porażka poniesiona w bitwie pod Maciejowicami, odniesione rany oraz osadzenie w twierdzy Pietropawłowskiej pod Petersburgiem wyczerpały siły witalne wodza. Żył jeszcze 23 lata, ale jak trafnie ujął to Stanisław Herbst, w dniu tej bitwy 10 października 1794 roku:

> Chyba pękło fizyczne zdrowie sterane nędzą paryską w latach nauki i klimatem lasów Ameryki, załamała się odporność psychiczna z trudem podtrzymywana wolą. Łudził się, że jego kapitał osobisty-moralny będzie można wymienić na realne, polityczne zdobycze dla zniewolonego narodu.

Zmarł w Szwajcarii w Soulurze dnia 15 października 1817 roku w wieku 71 lat. Rok później zwłoki przewieziono do Krakowa i uroczyście złożono na Wawelu. Serce znajduje się w Zamku Królewskim w Warszawie.

***

W miejscowości Nowa Krępa odległej kilka kilometrów od Maciejowic znajduje się rezerwat przyrody, a w nim usypany przez okolicznych chłopów Kopiec Kościuszki, fot. Barbara Kukulska.

Na głos Ojczyzny wszelkie zastanowienia, wszelkie względy niknąć powinny.

(Tadeusz Kościuszko)

Kościuszko był chyba najpopularniejszym i najbardziej znanym Polakiem w świecie. W wielu krajach wzniesiono mu pomniki, jego imieniem nazwano najwyższy szczyt w Australii, miasto w stanie Missisipi, wyspę u wybrzeżu Alaski. Patronuje licznym naukowym i kulturalnym działaniom. Po śmierci polskiego wodza podczas spotkania w Kongresie Stanów Zjednoczonych późniejszy prezydent William Henry Harrison wypowiedział:

> Kościuszko, męczennik wolności, już nie żyje (…). Sława jego trwać będzie dopóty, dopóki wolność panować będzie nad światem; dopóki na ołtarzu wolności jej obrońcy składać będą swe życie w ofierze, imię Kościuszki trwać będzie wśród nas.

***

Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, fot. Barbara Kukulska.

Wzbudzić potrzeba miłość kraju w tych, którzy dotąd nie wiedzieli nawet, że Ojczyznę mają.

(Tadeusz Kościuszko)

Maciejowice, odległe od Warszawy o 80 km, to niezwykła wieś z Muzeum i pomnikami Tadeusza Kościuszki. Wycieczka edukacyjno-krajoznawcza do Maciejowic została zaplanowana przez Senat RP dla członków Polonijnej Rady Konsultacyjnej przy Marszałku RP na dzień 1 maja 2017 roku. Pomimo

wcześniejszych chłodnych i deszczowych dni, ten dzień był wyjątkowo słoneczny.

Zwiedzanie Maciejowic zaczęliśmy od dobrze utrzymanego XVIII wiecznego kościoła, w którym na stałe wystawione są relikwie św. Faustyny i św. Ojca Pio. Na terenie przykościelnym stoi wysoki krzyż z granitową tablicą, na której wyryte zostały słowa wypowiedziane przez Jana Pawła II w Zakopanem:

> Brońcie krzyża, nie pozwólcie, aby imię Boże było obrażane w Waszych sercach, życiu rodzinnym czy społecznym.
>
> św. Jan Paweł II, Zakopane, 06.06.1997 r.

Poniżej napis:

> Z miłości do krzyża i jako świadectwo dla potomnych w roku kanonizacji św. Jana Pawła II
>
> Maciejowice 21.09.2014 r.

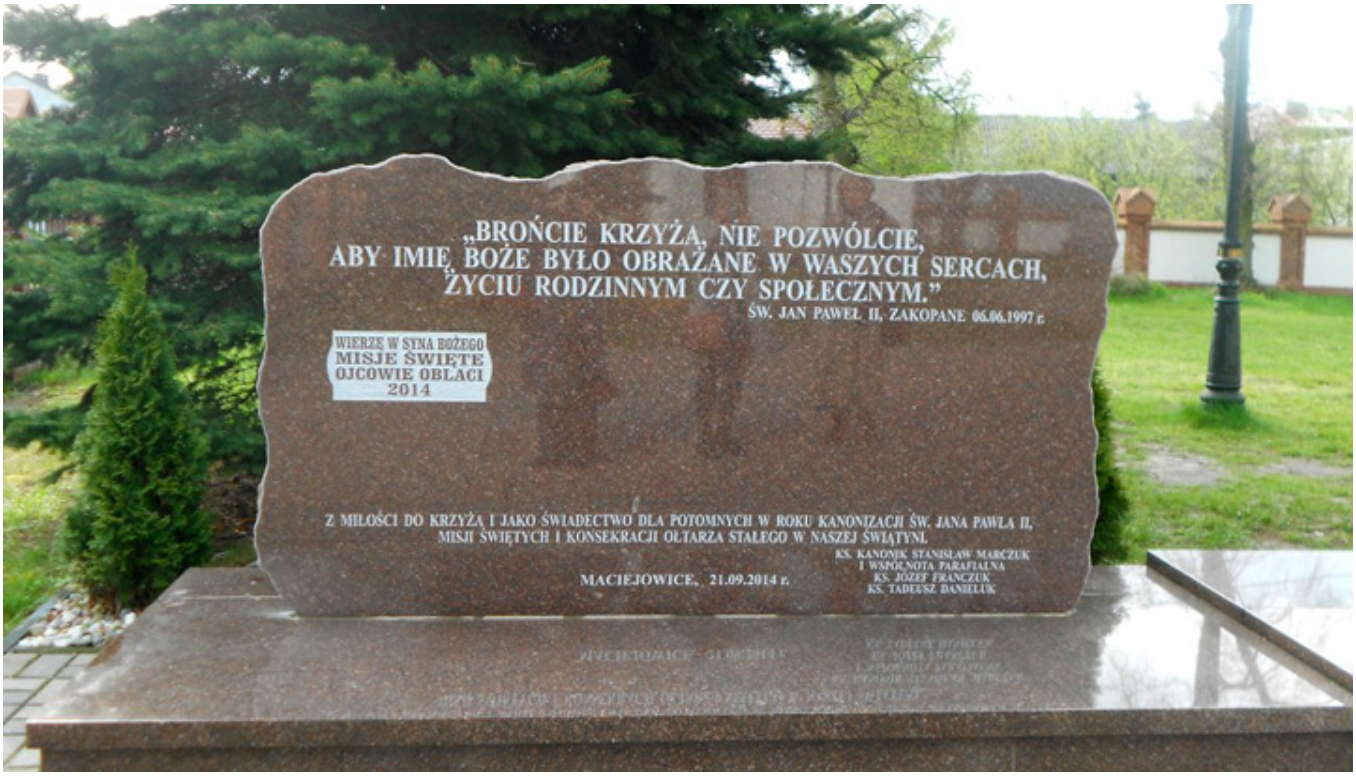

Na terenie przykościelnym stoi wysoki krzyż z granitową tablicą, na której wyryte zostały słowa wypowiedziane przez Jana Pawła II w Zakopanem, fot. Barbara Kukulska.

Na tyłach świątyni znajduje się zbudowany w 1908 roku monumentalny grobowiec rodziny Zamoyskich, fot. Barbara Kukulska.

Na tyłach świątyni znajduje się zbudowany w 1908 roku monumentalny grobowiec rodziny Zamoyskich. Pochowany został w nim założyciel linii na Podzamczu Stanisław Kostka hr. Zamoyski żyjący w latach 1820-1889 oraz małżonka Róża z hr. Potockich zm. 1890 (przeniesiono trumny z cmentarza maciejowickiego). Grobowiec okazałych rozmiarów nosi nazwę mauzoleum Zamoyskich.

Pomnik ku czci powstańców z lat 1794, 1863 i 1944 został

poświęcony w 220. rocznicę insurekcji kościuszkowskiej tj. w październiku 2014 roku., fot. Barbara Kukulska.

Nieopodal kościoła znajduje się oryginalny pomnik zbliżony twórczym projektem do Pomnika Katyńskiego zbudowanego w 1981 roku w Johannesburgu. Pomiędzy dwoma granitowymi ścianami znajduje się w przestrzeni krzyż. Pomnik ku czci powstańców z lat 1794, 1863 i 1944 został poświęcony w 220. rocznicę insurekcji kościuszkowskiej tj. w październiku 2014 roku.

Biskup senior ks. Antoni Dydycz z Diecezji Drohiczyńskiej przypomniał naszą narodową historię:

> Ta bogata, choć często tragiczna w skutkach i naznaczona cierpieniem milionów Polaków historia powinna stać się dla naszego pokolenia lekcją miłości ojczyzny, wzorem patriotyzmu, ale także motywacją do podejmowania każdego dnia na nowo walki o wolność ducha w naszym narodzie.

Pomnik powstał z inicjatywy proboszcza parafii ks. Stanisława

Marczuka ze składek darczyńców.

Byliśmy w Maciejowicach w poniedziałek i jak okazało się, to był dzień targowy. Zupełnie zapomniane obrazki folkloru z dawnych lat dni targowych, kiedy na rynku można było kupić żywy drób, prosiaki, bochny okrągłego chleba prosto z pieca.

Droga z kościoła do Muzeum prowadzi przez skwer (koło rynku w Maciejowicach), gdzie staraniem Towarzystwa Miłośników Maciejowic stoi kamień upamiętniający nieżyjących historyków mocno związanych z Sympozjami Kościuszkowskimi. Natomiast w odległości kilku metrów centralnie usytuowany stoi pomnik postawiony przez Społeczeństwo Maciejowic.

Ratusz został wzniesiony na przełomie XVIII i XIX w. z inicjatywy Stanisława Kostki Zamoyskiego. Po przeprowadzeniu gruntownych prac remontowych w obiekcie mieści się Gminny Ośrodek Kultury wraz z Biblioteką Publiczną, Urząd Stanu Cywilnego. Sale I piętra przeznaczone są na Muzeum Tadeusza Kościuszki i Izbę Regionalną. W wejściu do Ratusza przykuwa wzrok kamienna tablica upamiętniająca wizytę prezydenta Lecha Kaczyńskiego w dniu 27 maja 2009 r.

Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, fot. Barbara Kukulska.

Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, fot. Barbara Kukulska.

Muzeum urządzono z wielką starannością. Prezentowane są obrazy olejne, dokumenty, mapy, manekiny żołnierzy. Wzbudza wielkie zainteresowanie ciekawa makieta pola bitwy stoczonej pod Maciejowicami, na której figurki żołnierzy w kolorowych mundurach uplastyczniają przemieszczanie się wojsk. W kilku salkach Muzeum nagromadzono tak dużą ilość pamiątek, że w krótkim czasie nie sposób zapoznać się ze wszystkimi. Zbiory są dobrane z wielką skrupulatnością i znajomością tematu. W 220 rocznicę insurekcji kościuszkowskiej Muzeum otrzymało okolicznościowy medal.

W drodze do Podzamcza przy drodze stoi skromny, acz wymowny pomnik wzniesiony w latach 70. XX wieku. Kilkanaście wbitych w ziemię kos otacza znicz, obok głaz z napisem: *1794-1994 w hołdzie Tadeuszowi Kościuszce Naczelnikowi narodu i jego żołnierzom.*

Pałac w Podzamczu został zbudowany przez kasztelana sandomierskiego Stanisława Maciejowskiego w XVI wieku. Rodowa siedziba wzniesiona w naturalnie obronnym terenie nad rzeczką Okrzejką, została przebudowana przez następnych właścicieli Zbąskich na pałac barokowy. W 1705 osiedlili się tam Potoccy, a pod koniec wieku XVIII Zamoyscy. Podczas powstania kościuszkowskiego Naczelnik spędził tam noc przed bitwą oraz opatrywany był z ran po przegranej bitwie maciejowickiej.

Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, fot. Barbara Kukulska.

Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, fot. Barbara Kukulska.

Pałac wymaga remontu, gdyż budowla została zniszczona od kul armatnich i podpalona przez Rosjan. Ciągle zachwyca swoim dostojnym pięknem park krajobrazowy założony przez Stanisława Kostkę Zamoyskiego. Na przełomie XIX i XX wieku Podzamcze było chlubą polskiego ogrodnictwa. Podzamecka szkółka drzew i krzewów była największa nie tylko w Polsce, ale w całym Cesarstwie Rosyjskim. Na terenie parku znajduje się głaz upamiętniający ostatni bój Naczelnika Sił Zbrojnych w czasie insurekcji kościuszkowskiej. Tablica została postawiona w 1994 roku.

Park Podzamcza wraz ze swoimi unikalnymi drzewami wywiera niezatarte wrażenie. Jest tam też tablica z napisem:

> Pod tym drzewem był opatrywany z ran w czasie bitwy pod Maciejowicami 10.X.1794 r. Wódz Tadeusz Kościuszko. Z historycznej lipy pozostały tylko te martwe fragmenty pnia. Żywe-rosnące obok- to jej odrosty.

Miłym zaskoczeniem były konie pasące się na skraju parku. Jeden z nich oryginalnej maści biało-czarny po kilkakrotnym zawołaniu, zbliżył się przyjaźnie na przywitanie. Kto wie, może był to praprawnuk wierzchowca Tadeusza Kościuszki?

Miejsce pod drzewem, gdzie odpoczywał Kościuszko przed bitwą zostało upamiętnione jako pomnik-drzewo. Na metalowej tablicy u podstawy pomnika-drzewa umieszczony jest napis:

> POD TEM DRZEWEM ODPOCZYWAŁ PRZED BITWĄ MACIEJOWICKĄ NIEWYGASŁEJ PAMIĘCI BOHATER NARODU NACZELNIK TADEUSZ KOŚCIUSZKO KTÓREMU W HOŁDZIE TABLICĘ TĘ UMIEŚCIŁ W ROKU 1929 SEJMIK GARWOLIŃSKI

W miejscowości Nowa Krępa odległej kilka kilometrów od Maciejowic znajduje się rezerwat przyrody, a w nim usypany przez okolicznych chłopów Kopiec Kościuszki. Jak podają kroniki, chłopi nosili ziemię w czapkach i fartuchach.

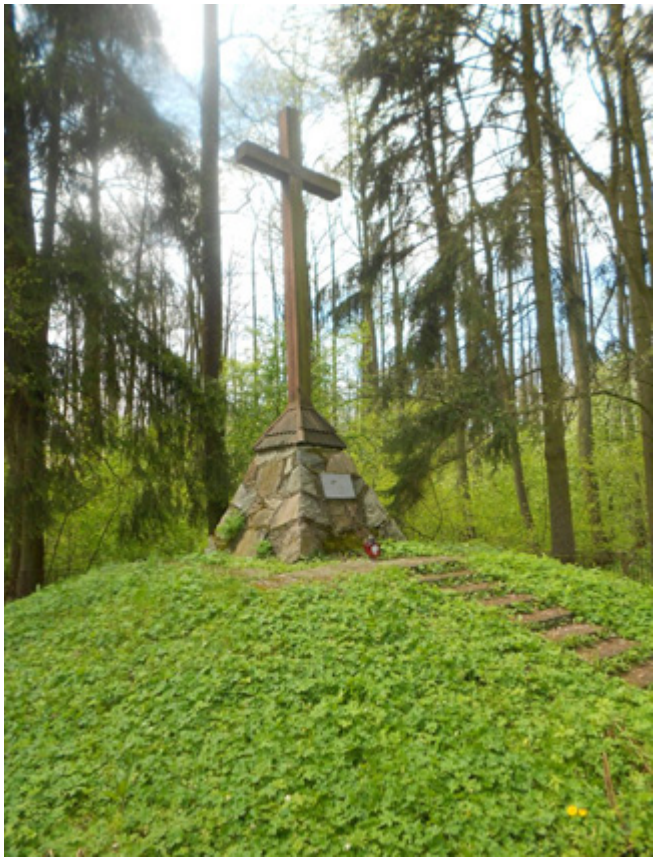

Krzyż został wystawiony w setną rocznicę zgonu Tadeusza Kościuszki, fot. Barbara Kukulska.

Pamiątkowe drzewo-pomnik, fot. Barbara Kukulska.

Na szczycie wzgórka zbudowanego z kamieni znajduje się na postumencie drewniany krzyż. Krzyż został wystawiony w setną rocznicę zgonu Tadeusza Kościuszki (zm. 15.10.1817), a usytuowanie Kopca według tradycji jest miejscem, gdzie wielki wódz przelał swą krew za wolność Ojczyzny.

Oprowadzał naszą grupę po tych świętych dla Polaków miejscach kustosz muzeum Marek Ziędalski, pasjonat i historyk zgłębiający biografię Naczelnika Tadeusza Kościuszko.

Maciejowice, wraz ze swoim kultem przeszłości, są wyjątkowym miejscem. Na każdym kroku jest podkreślona polskość i można czuć się dumnym, że Naczelnik Tadeusz Kościuszko był

Polakiem.

15 października minęła 200 rocznica śmierci Najwyższego Naczelnika Sił Zbrojnych, a pamięć o tym wielkim wodzu ciągle jest żywa.

Artykuł ukazał się w „Wiadomosciach Polonijnych” w Johannesburgu (RPA), NR 638 CZERWIEC / LIPIEC/ SIERPIEŃ 2017 r.

Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach

Fotografie: Barbara M. J. Kukulska

Muzeum Tadeusza Kościuszki w Maciejowicach, fot. Barbara Kukulska.

Popiersie Tadeusza Kościuszki

W dowód uznania za szczególne zasługi
w kształtowaniu patriotyzmu oraz
tradycji kościuszkowskiej

NADAJĘ

Muzeum im. Tadeusza Kościuszki
w Maciejowicach

MEDAL OKOLICZNOŚCIOWY
Z OKAZJI 220 ROCZNICY
INSUREKCJI KOŚCIUSZKOWSKIEJ

Wójt Gminy Maciejowice
Sylwester Dyminski

Maciejowice, 9 października 2014r.

TADEUSZ KOŚCIUSZKO
W STANACH ZJEDNOCZONYCH

O Tadeuszu Kościuszce i roli, jaką odegrał w historii Stanów Zjednoczonych mówi Thaddeus C. Radziłowski – wielokrotnie nagradzany polsko-amerykański historyk, autor, profesor i współzałożyciel Piast Institute (www.piastinstitute.org)